

BELÇİKA'DA TÜRK DİLİ VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERSLERİ

ENES BAYRAKLI, FURKAN ONUR KAVUKÇU

SETA | ANALİZ

NİSAN 2021 · SAYI 345

BELÇİKA'DA TÜRK DİLİ VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERSLERİ

ENES BAYRAKLI, FURKAN ONUR KAVUKÇU

COPYRIGHT © 2021

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-7712-23-1

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY

Tel: +49 30 201 88466

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Brussels BELGIUM

Tel: +322 652 0486

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
BELÇİKA KRALLIĞI VE EĞİTİM SİSTEMİ	8
ÇİFT DİLLİLİK NEDİR, AVANTAJLARI NELERDİR?	9
BELÇİKA'DA TÜRK DİLİ VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERSLERİ	11
SONUÇ	17

YAZARLAR HAKKINDA

ENES BAYRAKLI

Viyana Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü lisans mezunu olan Enes Bayraklı aynı üniversitede Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı. 2009-2010 arasında İngiltere Nottingham Üniversitesi'nde doktora tezi için araştırmalarda bulundu. 2011-2013 arasında Londra Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nde uzman ve müdür yardımcılığı pozisyonunda çalıştı. Aynı dönem içerisinde 2012'nin Ağustos-Aralık arasında kurucu müdür olarak Bükreş ve Köstence Yunus Emre Türk kültür merkezlerinde görev aldı. 2013'ten beri Türk-Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. SETA Avrupa Araştırmaları direktörü görevini yürüten Bayraklı'nın çalışma alanları arasında İslamofobi, Avrupa'da aşırı sağ hareketler, dış politika analizi, Alman siyaseti ve dış politikası bulunmaktadır.

FURKAN ONUR KAVUKÇU

İlk ve ortaöğrenimini Belçika/Verviers'te tamamladıktan sonra Brüksel Saint Louis Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden mezun olan Kavukçu, Université Libre de Bruxelles'de yüksek lisansını tamamlamıştır. Halihazırda ikinci yüksek lisansını devam ettiren ve SETA Brüksel'de araştırma asistanı olarak görev yapan Furkan Onur Kavukçu Fransızca ve İngilizce bilmektedir.

ÖZET

Bu analizde nüfusları 250 bini aşan Belçika'daki Türk toplumunun Türkçe eğitiminde yaşadığı problemler ele alınmakta ve çözüm önerileri sunulmaktadır.

Yarım yüzyılı aşan bir süreden sonra artık yaşadıkları toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olan Belçika Türk toplumunun Türk dili ve Türk kültürü ile bağlarını kaybetmeye başladıkları gözlemlenmektedir. Günümüzde 250 bini aşan Belçikalı Türk nüfusunun Türk diline olan ilgisinin azalmasında etkili olan faktörleri analiz edebilmek için öncelikle Belçika'da verilen Türkçe eğitiminin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu analizde bir yandan Belçika eğitim sistemi incelenirken diğer yandan da Türk dili ve Türk kültürü derslerinin bireysel ve toplumsal düzeyde önemi ele alınmaktadır. Son bölümde ise bilimsel çalışmalardan ve saha çalışmasından elde edilen veriler ışığında çift dilliliğin tanımı ve getirileri incelenmektedir.

Belçika'da bulunan Fransız ve Flaman topluluklarının kendi eğitim bakanlıkları ve özerk müfredatları bulunmaktadır. Fransız Topluluğu ile olan eğitim antlaşması sayesinde bu bölgede Türkçe eğitim göreceli olarak olumlu yönde ilerlerken Türkiye'den gelen öğretmenleri kabul etmeyen Flaman bölgesinde Türkçe öğrenmek oldukça zordur. Bu sorun Belçika'da yetişmiş Türk kökenli öğretmenlerle aşılabilmektedir. İleride Belçikalı Türk öğretmenlerin görev almasıyla birlikte yeni nesillerin Türk dili ve kültürüyle kopukluğunun önüne geçilebilecektir.

Belçika'da bulunan birçok eğitimci karşılaşılan ana problemleri öğretmenlerin motivasyonu, öğrencilerin ilgisizliği, velilerin bilgisizliği ve belediyelerin zorluk çıkarması olarak belirtmektedir. Türkçenin canlı tutulması ve yeni nesillere aktarılabilmesi için büyük bir çabaya ihtiyaç duyulmaktadır. Önümüzdeki yıllarda iki ülke arasında köprü görevi üstlenebilecek olan bireylerin Türkçeye ve Türk kültürüne bağlılıkları büyük bir önem arz etmektedir. Karşılaşılan sorunların ortaya konduğu bu analizde konuya dair çözüm önerileri de sunulmaktadır.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan iş gücü açığını dışarıdan getirilen işçilerle karşılamaya çalışan Batı Avrupa ülkeleri misafir ettikleri bu işçilerin kültürel ve toplumsal uyumu konusunda uzun süre somut adımlar atmamıştır. Türkiye ile Belçika arasında 16 Temmuz 1964'te imzalanan “İşgücü Antlaşması”¹ kapsamında çalışmak için Belçika'ya giden Türk işçilerin bu ülkenin resmi dillerine hakim olmamaları günlük hayatta zorluk çekmelerine sebep olmuştur. Yarı yüzyılı aşan bir süreden sonra artık yasadıkları toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olan Belçika Türk toplumunun Türk dili ve Türk kültürü ile bağlarını kaybetmeye başladıkları gözlemlenmektedir.

Türk diline olan ilginin azalmasında etkili olan faktörleri analiz edebilmek için bu analizde öncelikle Belçika eğitim sistemi değerlendirilmektedir. Ardından bilimsel ve saha çalışmalarında elde edilen veriler ışığında çift dilliliğin tanımı ve avantajları incelenmektedir. Son olarak ise Türk dili ve Türk kültürü derslerinin bireysel ve toplumsal düzeyde önemi ele alınmaktadır.

BELÇİKA KRALLIĞI VE EĞİTİM SİSTEMİ

1830'da Hollanda'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Belçika 1831'de üniter devlet yapısıyla kurulmuş ve parlamenter monarşi modelini benimseyerek “Belçika Krallığı” ismini almıştır.² Ancak Belçika 1970'ten itibaren gerçekleştirilen anayasal reformlarla birlikte federal bir devlet düzenine geçmiştir.³ Anayasal reformlar sonrasında üç bölge ve üç topluluğa ayrılan ülkede altı farklı hükümet (Federal hükümet, Flaman hükümeti, Valonya hükümeti, Brüksel-Başkent Bölgesi hükümeti, Fransız Toplumu hükümeti ve Alman Toplumu hükümeti) siyasi düzeni yürütmektedir. Yetki dağılımı da buna göre düzenlenmiştir.⁴ Kullanılan dillerle dört dilsel bölgeye ayrılan ülkede Felemenkçe, Fransızca ve Almanca resmi dil olarak kabul edilmiştir. Dördüncü dilsel bölge olan Brüksel'de ise hem Fransızca hem de Felemenkçe konuşulmaktadır.⁵ 1988'de gerçekleştirilen anayasal reform sonucu adalet, dış politika, sosyal güvenlik, vergi ve enerji gibi meseleler federal devletin yetki alanına girerken kültür, gençlik, dillerin kullanımı ve bu analizin ele aldığı eğitim alanlarındaki sorumluluk ve yetki ise “topluluk yetkileri”nin içine alınmıştır.⁶

Farklı devlet yapısıyla dikkat çeken Belçika Krallığı eğitim sistemiyle de farklılığını

1 “Uluslararası İşgücü Anlaşmaları”, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sayı: 7, (2014), s. 45, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/1341/iscuguanlasmalari.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2019) .

2 “België Als Een Onafhankelijke Staat”, Belgium.be, https://www.belgium.be/nl/over_belgie/land/geschiedenis/belgie_vanaf_1830, (Erişim tarihi: 10 Haziran 2019).

3 Jan Clement, Hans D'Hondt, Jan van Crombrugge ve Christine Vanderveeren, *Het Sint-Michielsakkoord en Zijn Achtergronden*, (Maklu Uitgevers, Antwerpen: 1993), s. 8-9.

4 Belçika Anayasası, madde 2 ve 3.

5 18 Temmuz 1966 tarihli idari konularda kullanılacak dilleri düzenleyen Belçika yasasının 2. maddesi; Belçika Anayasası 4. madde.

6 “Samenvatting: Zes Staatshervormingen in Een Handig Schema”, Flaman Parlementosu, <https://www.vlaamsparlament.be/over-het-vlaams-parlement/geschiedenis/samenvatting-zes-staatshervormingen-een-handig-schema>, (Erişim tarihi: 11 Haziran 2019); “La Présentation Schématique des Niveaux de Compétence de la Belgique Fédérale”, Belçika Temsilciler Meclisi, 1 Eylül 2014, https://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/pri/fiche/fr_06_00.pdf, (Erişim tarihi: 12 Haziran 2019).

ortaya koymaktadır. Ülkede Flaman Topluluğu, Fransız Topluluğu ve Almanca Konuşanlar Topluluğu'na ait olmak üzere üç farklı eğitim bakanı görev yapmaktadır.⁷ Belçika Anayasası'nın 127. maddesi gereğince eğitimde sadece üç konu federal devletin yetki alanına girmektedir: zorunlu eğitimin başlangıç ve bitiş sürelerinin belirlenmesi, asgari mezuniyet şartları ve emeklilik düzenlemesi.⁸

Belçika'da zorunlu eğitim 6-18 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır. 2020-2021 eğitim öğretim dönemi itibarıyla zorunlu eğitime başlangıç yaşı 5 olarak belirlenmiştir.⁹ Zorunlu öğrenim çağında olan bireylerin evde eğitim görmeleri hukuki açıdan herhangi bir sorun teşkil etmemektedir.¹⁰ Bunun yanı sıra her üç topluluk da kendi ana dillerinde (Felemenkçe, Fransızca ve Almanca) eğitim sunmaktadır. Eğitimin serbest olması öğretim kurumlarının açılması konusundaki kısıtlamaları azaltsa da sunulan desteklerden yararlanmak isteyen eğitim kurumları devlet tarafından tanınmak ve kanunlarla belirlenmiş şartlara uymak zorundadır.¹¹

Belçika'da devlet okullarının yanı sıra kar amacı gütmeyen dernekler ya da vakıflar tarafından kurulan özel okullar da sıklıkla tercih edilmektedir. Katolik, Protestan, Müslüman ve Yahudi okulları dini cemaatlara bağlı özel okul

statüsüne sahipken hiçbir dini cemaate bağlı olmayan özel okullar da eğitim imkanı sunabilmektedir. Bununla beraber alternatif pedagojik eğitim yöntemlerini esas alan Waldorf, Montessori, Dalton ve Freinet okulları gibi okullar da mevcuttur.¹²

ÇİFT DİLLİLİK NEDİR, AVANTAJLARI NELERDİR?

Diasporada yaşayan Türk ailelerinin çocukları yaşadıkları ülkenin okullarında öğrendikleri dil ve kültürün yanı sıra kendi ana dillerini ve kültürlerini de aile içinde öğrenmektedir. Aile yoluyla özellikle de anne-çocuk ilişkisinde edinilen dil bu çalışmada “ana dil” olarak adlandırılmaktadır. Ana dil, göçmen grupların “köken kültürü”nün ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmelidir.¹³

İngilizcede *bilingualism*, Fransızcada *bilin-guisme*, Almancada ise *zweitsprachigkeit/bilingu-alität* olarak ifade edilen çift dillilik hakkında birçok araştırma yapılmıştır. Farklı tanımları bulunan bu kavram bu analizde “iki farklı dil ile olağan güncel durumları hem anlayabilme hem anlatabilme kabiliyeti” olarak kabul edilmektedir. Bilim ve akademi dünyası uzun bir süre çift dilliliğin çocukların gelişiminde olumsuz etkiler oluşturduğunu varsaymıştır. George Thompson'ın 1952'de yayımlanan çalışmasında çift dilliliğin çocukların dilsel gelişimine engel olduğu iddia edilmiştir.¹⁴ Bundan sadece on yıl

7 “Vlaamse Regering”, Belçika Almanca Konuşanlar Topluluğu, <https://www.vlaanderen.be/vlaamse-regering>, (Erişim tarihi: 11 Haziran 2019); “Composition du Gouvernement”, Federation Wallonie-Bruxelles, <http://www.federation-wallonie-bruxelles.be/index.php?id=composition-gouvernement>, (Erişim tarihi: 11 Haziran 2019); “Die Aktuelle Regierung der Deutschsprachigen Gemeinschaft Belgiens”, Belçika Almanca Konuşanlar Topluluğu-Vatandaş Bilgi Portalı, http://www.ostbelgienlive.be/desktopdefault.aspx/tabid-218/8563_read-50493, (Erişim tarihi: 11 Haziran 2019).

8 Belçika Anayasası, madde 127.

9 “Leerplicht Tot 18 Jaar”, Vlaanderen, <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/leerplicht-tot-18-jaar>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2019).

10 “Leerplicht”, Belgium.be, https://www.belgium.be/nl/Leren/onderwijs/rechten_en_plichten/leerplicht, (Erişim tarihi: 11 Haziran 2019).

11 “Erkennung van Scholen en Andere Onderwijsinstellingen”, Vlaanderen, <https://www.vlaanderen.be/erkenning-van-scholen-en-andere-onderwijsinstellingen>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2019).

12 “Officieel en Vrij Onderwijs, Onderwijsnetten en Koepels”, Flaman Bölgesel Yönetimi, Resmi ve Ücretsiz Eğitim, Eğitim Ağları ve Şemsiye Kuruluşlar, <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/officieel-en-vrij-onderwijs-onderwijsnetten-koepels>, (Erişim tarihi: 11 Temmuz 2019); “L'organisation Générale de l'enseignement”, Valon-Frankofon Federasyonu Eğitim Genel Organizasyonu, <http://www.enseignement.be/index.php?page=25568&navi=2667>, (Erişim tarihi: 11 Temmuz 2019).

13 Ural Manço ve Altay Manço, “Belçika'da Çok Dilli Okul Öncesi Eğitim ve Türk Kökenli Göçmen Çocuklarının Durumu”, *Bir Çocuk, İki Dil, Çift Diploma*, ed. Erol Esen ve Havva Engin, (Siyasal Kitabevi, Ankara: 2017), s. 191.

14 Kenji Ykuta, *Mirror of Language: The Debate on Bilingualism*, (Basic Books, New York: 1987), s. 14.

sonra Peal ve Lambert ise araştırmalarında çift dillilerin sözel ve sayısal zeka testlerinde tek dillilerden daha iyi performans gösterdiklerini açıkça ortaya koymuştur. Bu bulgu önceki araştırmaların sorgulanmasına neden olmuştur. İki dilli kişilerin yeteneklerini geliştirme noktasında daha çok imkana sahip oldukları ve zihinsel esneklik, kavramsallaştırma ve çeşitli zihinsel beceriler konusunda tek dillilerden daha yetenekli ve çok yönlü oldukları gözlemlenmiştir. Uzmanlar çift dilli çocukların daha zeki oldukları ön yargısının yanlış olduğunu belirtmekle birlikte söz konusu çocukların entelektüel beceriler bakımından üstün olduklarını açıkça ortaya koymuşlardır.¹⁵ Çift dilli kişilerin çoğu zaman meta-dilbilim-

Çift dilli kişilerin çoğu zaman meta-dilbilimsel becerilerde, başka dilleri öğrenmede, iletişime duyarlılıkta ve farklı bakış açıları üretmekte daha avantajlı oldukları anlaşılmaktadır.

sel becerilerde, başka dilleri öğrenmede, iletişime duyarlılıkta ve farklı bakış açıları üretmekte daha avantajlı oldukları anlaşılmaktadır. Peal ve Lambert'in araştırmaları sonrasında gerçekleşen çalışmalarda çift dilliliğin götürüden çok getirisi olduğuna dair yeni bulgulara ulaşılmıştır. Günümüzde psikodilbilimsel çalışmaların büyük çoğunluğu aynı anda iki dil öğrenmenin çocuklar için belirli faydaları olduğunu göstermektedir. Çocuklar iki veya üç dili edinmeye, depolamaya ve farklılaştırmaya yatkındır. Çift dillilik çocuk beyinlerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Kanada'da bulunan York Üniversitesi'nin psikoloji profesörü Ellen Bialystok çift dilliliğin beden

için fiziksel egzersize benzer bir şekilde zihinsel zindeliği sağladığını belirtmektedir.¹⁶

Günümüzde "Elit çift dillilik" (iki dilin de Fransızca, İngilizce, Almanca gibi Avrupa dilleri olması) söz konusu olduğunda bu yararlar sıklıkla ortaya konmakta ve nadiren sorgulanmaktadır. Çift dilli bireylerin ana dili Avrupa dilleri olmadığında ise (Türkçe, Arapça vb.) çift dilliliğin "ispatlanan" bazı avantajlarının kabul edilmek istenmediği ve gündeme getirilmediği görülmektedir. Öğretmenler tarafından Avrupa dilleri dışındaki dillere bu olumsuz tutumun gösterilmesi çift dilli çocukların gelişimlerini sekteye uğratmaktadır. Fransa Eğitim Bakanlığının 2009'da yayımladığı raporda öğretmenlerin göçmen çocukların ana dillerine ve kültürlerine saygı duyduklarını göstermelerinin bu çocukların akademik performanslarına katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmaya göre dil bir bireyin kimliğidir, bu nedenle değer gösterilmesi ve ciddiye alınması göçmen çocuklar tarafından hissedilen "yabancılık şoku"nu (*choc de l'étrangeté*) hafifletmek için vazgeçilmez bir araçtır. Bu bakımdan çift dilli çocukların akademik alanda karşılırlarına çıkan en büyük engel menşe kültürleri değil okul içinde bu kültürün kabul görmemesidir.¹⁷

Aile, ana dili değerlerini ve duygularını aktarmak için kullanmaktadır.¹⁸ Bu nedenle çocuğun okula gitmeden önce edindiği birikimleri görmezden gelmek hem entelektüel gelişimi veya refahı için engel teşkil etmekte hem de çocuğun kimlik inşasını sekteye uğratmaktadır. Çocuğun dili ve kültürünün okuldaki eğitim öğretim süreçlerinden dışlanması, evde konuşulan dil konu-

¹⁵ Elizabeth Peal ve Wallace E Lambert, "The Relation of Bilingualism to Intelligence", *Psychological Monographs: General and Applied*, Cilt: 76, Sayı: 27, (1962), s. 20.

¹⁶ Maria Kihlstedt, "Le Bilinguisme Est-Il un Atout?", *Les Clés du Langage*, (2015), s. 97.

¹⁷ "Rapport Annuel des Inspections Générales", Fransa Eğitim Bakanlığı, (2009), s. 135, <https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/104000483.pdf>, (Erişim tarihi: 27 Nisan 2021).

¹⁸ Patrick Charaudeau "Ela. Études de Linguistique Appliquée", *Langue, Discours Et Identité Culturelle/Klincksieck*, Cilt: 3, Sayı: 123-124, (2001) s. 342.

sunda güvensizlik veya utanç hissi uyandırabilir. Bu durum ise misafir kültüre karşı bir düşmanlık duygusu doğurabilir. Göçmen çocuğun ana dilinin okulda korunması bilişsel (kognitif) faydalar sağlamakla kalmayıp sosyal becerilerini ve akran ilişkilerini de olumlu etkilemektedir.¹⁹

BELÇİKA'DA TÜRK DİLİ VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERSLERİ

BELÇİKA'DAKİ GÖÇMEN VE TÜRK NÜFUSU

Belçika Krallığı birçok farklı ülkeden göçmene²⁰ ev sahipliği yapmaktadır. Bu kapsamda Belçika devleti azalan yerel iş gücünü telafi ve yabancı iş gücünü teşvik etmek amacıyla çeşitli ikili anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşmalar ilk olarak 1946'da İtalya, ardından 1956'da İspanya, 1957'de Yunanistan, 1964'te Fas ve Türkiye, 1969'da Tunus, 1970'de ise Cezayir ve Yugoslavya ile imzalanmıştır.²¹ 1961'de Belçika'da yaşayan Türk nüfusu 320 kişi ile sınırlıyken on yıl sonra bu ülkenin istihdam ihtiyaçlarını karşılamak üzere göçü aktif olarak teşvik etmesiyle birlikte Türk vatandaşlarının sayısı 20 bini aşmıştır. 1970'ler ve 1980'lerde de devam eden bu büyüme sonucunda kayıtlı Türk vatandaşı sayısı 1981'de 63 bin 580'in üstüne, 1 Ocak 1994'te ise 92 bin 272'ye çıkmıştır.

Almanya ve Avusturya gibi ülkelerin aksine Belçika vatandaşlığının kazanılmasının Türk vatandaşlığının kaybına yol açmaması doğan çocukların Belçika vatandaşlığına da sahip olmasını kolaylaştırmıştır. Belçika makamları nez-

dinde Belçika vatandaşlığına sahip bireyler ikinci vatandaşlıklarına bakılmaksızın bütün Belçika vatandaşları ile eşit sayılmaktadır. Bu durum istatistiksel olarak ikinci vatandaşlığın kayıt altına alınmamasına neden olmakta ve Belçika makamlarınca çifte vatandaşlığa sahip bireylerin sayısını tespit etmeyi zorlaştırmaktadır.²²

Belçikalı Türklerin eğitim sürecinde karşılaştıkları en önemli problem ülke diline hakimiyet eksikliğidir. Sadece bu nedenle birçok diaspora mensubu genç üniversite eğitimi tamamlamamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Başkonsolosluğunun paylaştığı verilere göre günümüzde Belçikalı Türklerin sayısı 250 bine yaklaşmaktadır. Belçika'da doğurganlık oranı 2013'te kadın başına 1,8 çocuk iken Türk kökenli nüfus için bu oranın 3 olarak belirlenmesi Belçikalı Türk nüfusunun büyümeye devam edeceğinin bir göstergesidir. Bu artışa neden olan bir diğer etkenin yapılan evlilikler ile Belçika'ya gelmekte olan Türkler olduğu da bilinmektedir.²³

Belçikalı Türkler nüfuslarındaki artışı eğitim alanına taşımakta ne yazık ki zorlanmıştır. Ural ve Altay Manço "Belçika'da Çok Dilli Okul Öncesi Eğitim ve Türk Kökenli Göçmen Çocuklarının Durumu" adlı çalışmalarında "Sosyal ve ekonomik açıdan Belçika'daki Türkiye kökenli nüfusun eğitimde başarısızlık, meslekte vasıfsızlık, işsizlik ve bulunduğu ülkenin dilini/dillerini konuşamama açısından yaşadığı

19 Manço ve Manço, "Belçika'da Çok Dilli Okul Öncesi Eğitim ve Türk Kökenli Göçmen Çocuklarının Durumu", s. 192.

20 Birleşmiş Milletler'in göçmen tanımı esas alınmıştır. Bkz. "Migrations et Sociétés Inclusives", UNESCO, <http://www.unesco.org/new/fr/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant>, (Erişim tarihi: 27 Temmuz 2019).

21 Johan Wets, "The Turkish Community in Austria and Belgium: The Challenge of Integration", *Turkish Studies*, Cilt: 1, Sayı: 7, (2006) s. 93.

22 Corinne Torrekens ve Ilke Adam, "Belgo-Marocains, Belgo-Turcs (Auto)Portrait de Nos Concitoyens", *Fondation Roi Baudouin*, (2015), s. 35.

23 Manço ve Manço, "Belçika'da Çok Dilli Okul Öncesi Eğitim ve Türk Kökenli Göçmen Çocuklarının Durumu", s. 187-198.

yapısal sorunların az bir iyileşme kaydedilse bile kuşaktan kuşağa devam ettiğini” belirtmektedir.²⁴ Dil bilgisi seviyesinin diploma edini mi ile eşit oranda artmamasının eğitim sisteminin eksikliklerinden kaynaklanabileceğini belirten yazarlar iddialarını ise sundukları şu verilere bağlamaktadır:²⁵

- 2011 verileri 16-26 yaş arasındaki Belçikalı Türklerin yüzde 90’ının lise diplomasına sahip olduğunu göstermektedir. Ancak bu diplomanın öngördüğü seviyede Fransızca ya veya Felemenkçeye hakim olanların oranı ise yüzde 60 ile sınırlıdır.
- 1995’te ise aynı yaş grubunun yüzde 50’sinin lise diplomasına sahip olduğu ve tamamının dil hakimiyetlerinin yeterli olduğu tespit edilmiştir.²⁶

Cahit Gelekçi’nin yapmış olduğu araştırmaya göre ise Belçikalı Türklerin eğitim sürecinde karşılaştıkları en önemli problem ülke diline olan hakimiyet eksikliğidir. Sadece bu nedenden dolayı birçok diaspora mensubu genç üniversite eğitimini tamamlayamamıştır.²⁷

BELÇİKA FRANSIZ TOPLULUĞU’NDA TÜRKÇE EĞİTİMİ²⁸

Belçikalı Türk çocuklarına okullarda Türkçe derslerinin verilebilmesi Türkiye ve Belçika arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde yürütülmektedir. Belçika ile Türkiye arasında eğitim

iş birliği 29 Aralık 1958’de imzalanan “Kültür Antlaşması” ile başlamıştır.²⁹ Belçika’da resmi Türkçe eğitimi, Fransız Topluluğu Eğitim Bakanlığı ile 1991’de imzalanan Bilim ve Kültür Değişim Programları ile başlamıştır. Daha sonra T.C. Milli Eğitim Bakanlığı ve Belçika Fransız Topluluğu Eğitim Bakanlığı arasında 2001’de “Ana Dil ve Kültür Dersi ile Öz Kültürünü Tanıma Dersi Öğretim Programının Düzenlenmesi Ortaklık Antlaşması” (Organisation des Cours D’acquisition de la Langue et de la Culture D’origine et des Cours D’ouverture a la Culture D’origine, LCO) imzalanmıştır.³⁰ 2012’de ise 2001’den bu yana yürürlükte olan bu anlaşmanın devamı olarak kabul edilen yeni bir anlaşma imzalanmıştır. Bu sözleşmeye/antlaşmaya “Dillere ve Kültürlere Açılım Programı: Belçika Fransız Topluluğu ile Türkiye Cumhuriyeti arasında Ortaklık Şartı” (OLC) ismi verilmiştir. Bu sözleşmeyle birlikte Türkçe öğrenmenin ve Türk kültürüne açılmanın yanı sıra herkes için çok dilliliği ve kültürlerarası diyalogu teşvik etmek amaçlanmaktadır. Söz konusu antlaşma T.C. Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer ile Belçika Fransız Topluluğu Zorunlu Eğitimden Sorumlu Bakanı Marie-Dominique Simonet’nin imzaları ile yürürlüğe girmiştir. Beş yıllık olan bu sözleşme tarafların memnun kalması üzerine 2017’de 2022’ye kadar uzatılmıştır. Bu anlaşma sayesinde Fransız Topluluğu’na bağlı Türk kökenli öğrencilere Türkçe ve Türk Kültürü dersleri T.C. Milli Eğitim Bakanlığının atadığı öğretmenler tarafından verilebilmektedir. 2019-2020 eğitim öğretim döneminde 33 öğretmen 84 farklı okulda yaklaşık 1.197 öğrenciye eğitim vermiştir. Bu öğrencilerin yüzde 90’ı Türk kökenli iken kalan yüzde 10’luk

24 Manço ve Manço, “Belçika’da Çok Dilli Okul Öncesi Eğitim ve Türk Kökenli Göçmen Çocuklarının Durumu”, s. 187.

25 Manço ve Manço, “Belçika’da Çok Dilli Okul Öncesi Eğitim ve Türk Kökenli Göçmen Çocuklarının Durumu”, s. 187.

26 Manço ve Manço, “Belçika’da Çok Dilli Okul Öncesi Eğitim ve Türk Kökenli Göçmen Çocuklarının Durumu”, s. 188.

27 Cahit Gelekçi, “Avrupa’da Yaşayan Türklere Yönelik Çifte Vatandaşlık Uygulamaları: Belçika Örneği”, *BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 59, (2011), s. 132-133.

28 Dillere ve Kültürlere Açılım Programı, Belçika Fransız Topluluğu ile Türkiye Cumhuriyeti arasında ortaklık şartı.

29 Cahit Gelekçi ve Ali Köse, *Misafir İşçilikten Emek Azınlığa Belçika’daki Türkler*, (Phoenix, Ankara: 2011), s. 138-139.

30 Beytullah Bekar, “Belçika’da Türkler ve Türkçe”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, (2018), s. 23.

kısmı Türkçeye ve Türk kültürüne merak salmış Afrika kökenli öğrencilerden oluşmaktadır.

2012'de imzalanan antlaşmanın maddelerinde değinilen bazı hususlar şu şekildedir:

- 2. madde OLC programının hedeflerini ele almaktadır. Türk kökenli çocukların okula adaptasyonunun sağlanması ve teşvik edilmesi ile nesiller arası diyalogun kolaylaştırılması bu hedefler arasındadır. Söz konusu maddenin 2 ve 3. fıkralarında göçmen çocuklar ve gençler için bir zenginleştirme kaynağı olarak düşünülen OLC programının kültürel mirasın aktarılması ve anlaşılması, dilsel mirasın geri kazandırılması, korunması veya iyileştirilmesine önayak olması beklenmektedir. Aynı maddenin 4. fıkrasında diğer kültürleri ve değerleri anlamak adına kendi kültürüne hakim olmanın önemine vurgu yapılmaktadır.
- 3. maddede Türk öğretmen ve eğitimci kadrosu ele alınmıştır. Bu maddeye göre, Türk öğretmenlerin ataması ve maaşlarının ödemesi Türkiye Cumhuriyeti tarafından gerçekleştirilmektedir. Göreve başladıklarında Türk öğretmenlerin yeterli seviyede Fransızca veya İngilizce bilgisine sahip olmaları gerekmektedir. Yeni müfredata göre öğrenciler Türkçe seviyelerine göre sınıflandırılmakta ve ders süresince din, tarih, kültür ve Türkçe dersleri almaktadır.
- 6. maddeye göre OLC'nin bir parçası olarak Fransız Topluluğu tarafından kültürlerarası pedagoji ve dil bilinci konusunda düzenlenen eğitim kursu, atanan Türk öğretmenler için zorunludur.

Bir devlet okulunun OLC programına dahil olabilmesi için öncelikle ebeveynlerin okula bu konuda bir talepte bulunması gerekmektedir. Okul yönetiminin kabul etmesi halinde OLC koordinatörlüğü ile iletişime geçilmekte

ve okul saatleri dışında ders verecek bir öğretmen Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Eğitim Müşavirliği tarafından bu okula atanmaktadır. Eğitim Müşavirliğinin paylaştığı olduğu bilgilere göre 2019-2020 eğitim dönemi süresince toplam 33 öğretmen OLC programı dahilinde devlet okullarında 1.197 öğrenciye ders vermektedir. Bu sayının yanı sıra 318 öğrenci de okul dışında çeşitli derneklerde müşavirliğe bağlı öğretmenler tarafından verilen Türkçe derslerine katılmaktadır. Paylaşılan bir başka bilgiye göre okullara OLC programı kapsamında yapılan başvuruların büyük bir çoğunluğu kabul edilmektedir. Ancak programın uygulandığı okul sayısı azdır. Bunun nedeni Belçikalı Türklerin bu program hakkında yeterince bilgi sahibi olmamasıdır. Cuma hutbelerinde ve Başkonsoloslukun farklı programları çerçevesinde konuyla ilgili bazı bilgilendirmeler yapılmaya başlanmıştır. Bu sayede Belçika Türk toplumunun OLC hakkındaki farkındalığının zamanla artacağı öngörülebilir.

2019-2020 eğitim öğretim döneminde 33 öğretmen 84 farklı okulda yaklaşık 1.197 öğrenciye Türkçe eğitimi vermiştir.

Belçika Fransız Topluluğu'nda Türkçe eğitimi hakkında çalışmalar yapan bireylerle yapılan görüşmelerde, bu bölgede karşılaşılan ana problemlerin öğrenci ve velilerin ilgisizliği ve okullarda eğitimin başlaması için onayı gereken belediyelerin zorluk çıkarması olduğu öğrenilmiştir. Velilerin ana dil eğitimine karşı ön yargılı oldukları birçok kez belirtilmiştir. Ebeveynler Türkçe öğrenilmesinin Fransızca hakimiyetini olumsuz yönde etkileyeceğine inanmaktadır. Ayrıca derslerin okul saatleri dışında ya da hafta sonu derneklerde yapılması ekstra bir yük algısı oluş-

turmaktadır. Ailelerin çocukları ile evde Türkçe konuştukları ancak aile içinde kullanılan Türkçenin ailelerin kendi yöresinden getirdikleri bölgesel Türkçe olduğu bilinmektedir. Kullanılan bu Türkçenin akademik düzeyde yetersiz olduğu bilinmekle birlikte Felemenkçe ve Fransızca yazı dilini ziyadesiyle zayıflattığına inanılmaktadır. Bunun yanında velilerin çocuklarıyla Türkçe konuşma sürelerinin gün geçtikçe azaldığının altı çizilmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere okullarda Türkçe dersinin verilmesi okul yönetiminin iznine tabidir. Bazı okulların izin vermeye çekindiği belirtilmiştir. Yapılan saha araştırmasında edinilen bilgilere göre Eğitim Bakanlığı ile iletişime geçilmiş ancak okulların bu konudaki otonomisi nedeniyle herhangi bir iyileşme kaydedilememiştir. Bu nedenle okul yönetimleriyle birebir kurulacak ilişkilere dikkat edilmesi, okullarda görev yapacak öğretmenlerin kendilerini kabul ettirmesi ve çift dilliliğin entegrasyon ve akademi alanlarındaki etkisinin anlatılması gerektiği vurgulanmıştır.³¹

BELÇİKA FLAMAN TOPLULUĞU'NDA TÜRKÇE EĞİTİMİ

Flaman Bölgesi'ndeki Türkçe eğitiminin geçmişine bakılacak olursa 1980'lerde bazı belediyelerin kendi inisiyatifleriyle ders saatleri içerisinde Türkçe dersleri verilmesi için öğretmen görevlendirdiği bilinmektedir. Öğrencilerin daha hızlı bir şekilde Felemenkçe öğrenmelerinin hedeflendiği uygulama siyasi partilerin zaman içinde değişen tutumları nedeniyle sonlandırılmıştır.³² Türkiye ile olan ilişkilerin gerilemesi, aşırı sağ partilerin ve ideolojisinin yükselişi ile birlikte Türkçe eğitime olan desteğin azalması, Fla-

man Bölgesi için yeni bir yol haritasına gerek duyulduğunu göstermektedir. Somut hedeflerle ilerlenmesi gereken Türkçe eğitimi meselesinde Flaman yöneticiler ile ortak zeminde buluşabilmek için diplomatik adımların atılması gerekmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi 2001'de Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Fransız Topluluğu arasında "Ana Dili ve Kültürü Programı Ortaklık Şartı" imzalanmış ve bu anlaşma kapsamında Fransız Topluluğu'na ait okullarda Türkçe ve Türk kültürü dersi verilmeye başlanmıştır.³³ Flaman Topluluğu'na eğitim hizmeti sunan okullarda böyle bir anlaşma kabul edilmediği için Türkçe ve Türk kültürü derslerinin verilmesinde sorunlar yaşanmıştır. Getirilen öğretmenlerin Türkiye Cumhuriyeti devletiyle olan bağları ve Felemenkçeye hakim olmamaları sebebiyle Flaman hükümetinin 2015'te aldığı karar sonrası Türkiye'den gönderilen öğretmenlerin Flaman Bölgesi'nde Türkçe ve Türk kültürü derslerini veremeyecekleri kesinleşmiştir. Öğretmenlerin oturum izinlerinin uzatılmamasından kaynaklanan sorun Flaman Eğitim Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Büyükelçiliği arasında imzalanan protokolle geçici bir çözüme ulaşmıştır. İmzalanan protokolle Türkiye'den gönderilen öğretmenlerin 2015-2016 eğitim öğretim döneminin sonuna kadar Flaman Bölgesi'nde görev yapmalarına izin verilmiştir.³⁴ Yaşanan soruna kalıcı bir çözüm bulmak adına Flaman hükümeti, Belçika'da yaşayan Türk kökenli öğretmenlerden yararlanılması gerektiğini savunmuştur. İmzalanan protokolle her iki taraf da Türkçe ve Türk kültürü derslerinin Flaman Bölgesi'nde ikamet eden Türk kökenli öğretmenler tarafın-

31 "Belçika'da Türk Eğitimi ve Geleceği Çalıştayı", SETA Brüksel ve T.C. Brüksel Eğitim Müşavirliği, 6 Aralık 2019.

32 "Belçika'da Türk Eğitimi ve Geleceği Çalıştayı".

33 "Belçika Raporu", TBMM, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/in-sanhklari/belge/Belcika_Raporu.pdf, (Erişim tarihi: 24 Temmuz 2019).

34 "Belçika'daki Türkçe Öğretmenlerinin Sorunu Çözüldü...", Gazete Türk, 6 Ocak 2015, <http://gazeteturk.be/haber/belcikadaki-tuerkce-oegretmenlerinin-sorunu-coezuldu-1421>, (Erişim tarihi: 29 Temmuz 2019).

dan devam ettirilmesi gerektiğine dair bir antlaşmaya varmıştır. Ancak imzalanan antlaşmaya rağmen geçen süre zarfında herhangi bir somut adım atılmamıştır.³⁵

Öğretmenlerin Türkiye'den geliyor olmaları, Felemenkçeye hakim olmamaları ve öğretmen maaşlarının Türkiye Cumhuriyeti tarafından ödeniyor olması bazı Flaman siyasetçiler tarafından eleştirilmektedir.³⁶ Örneğin 2018'de aşırı sağ partisi Yeni Flaman İttifakı (N-VA) milletvekili Koen Daniels dönemin Flaman Eğitim Bakanı Hilde Crevits'e (CD&V)³⁷ yönelttiği bir soru önergesinde Türkçe dersi adı altında siyasi mesajlar verildiğini iddia etmiştir.³⁸ Bu iddiasını ispatlamakta zorluk çeken Daniels, popülist söylemleriyle aşırı sağcı Flaman Menfaatleri Partisi (Vlaams Belang) milletvekili Chris Janssens'tan büyük destek görmüştür. Janssens, dönemin Flaman Eğitim Bakanı Crevits'e ve Flaman hükümetine yaptığı çağrıda Türk devleti tarafından finanse edilen okul ve camilere artık izin verilmesi gerektiğini savunmuştur.³⁹ Sergilenen bu tutumun siyasi ve ideolojik kaygılara dayalı olduğu ve eğitim alanında yaşanan sorunları çözüme kavuşturamadığı gözlemlenmektedir.

Ana dilde eğitimin önemini ölçmek adına 2008'te Gent ve Leuven Katolik üniversiteleri ortak bir proje geliştirerek Gent şehrinde "Ken-

di Dilinde Eğitim" projesini başlatmıştır.⁴⁰ Proje kapsamında seçilen dört ilkokulda çocuklara okul müfredatında gördükleri dersler ana dillerinde de verilmiştir. 2009-2012 dönemi için yapılan değerlendirme sonucunda projeye katılan çocukların öz güvenlerinde artış gözlemlenmiştir.⁴¹ Ayrıca okullarda farklı dillerin kullanılmasının –düşünülenin aksine– Felemenkçeye zarar vermediği de saptanmıştır.⁴² Kendi Dilinde Eğitim projesinin ardından 2017'de Gent Üniversitesi, Gent Belediyesi ve Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğinin de desteklediği "Ev Dilinden Okul Diline" projesi hayata geçirilmiştir. Yaklaşık 50 öğrenciye Türkçe eğitim imkanı sunan proje Flaman Bölgesi'nde en erken yaşta verilen ana dil eğitimi olmuştur.⁴³ Projenin sonunda derslere katılım gösteren öğrenciler için düzenlenen törenin Flaman basınına yansımaları ise projeyi sağ partilerin hedefi haline getirmiştir.

Okullarda farklı dillerin kullanılmasının –düşünülenin aksine– Felemenkçeye zarar vermediği de saptanmıştır.

Belçika'daki Türkçe öğreniminin önündeki en büyük engellerden biri de Türkiye karşıtı lobinin başını çeken Türkiye kökenli aktörlerin söylem ve faaliyetleridir. Bu konuda kendinden sıklıkla söz ettiren Zuhal Demir, Eşit Haklar ve

35 Feyza Altunkamış, "Belçika'da Türkçenin Ana Dili Olarak Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını", *International Journal of Language Academy*, Cilt: 7, Sayı: 27, (Ocak 2019), s. 7.

36 Zuhal Demir, "Sommige van Onze Politici doen Zelfs Hun Legerdienst in Turkije. Dat is Toch Ongelofelijk?", *De Morgen*, 20 Kasım 2018, <https://www.demorgen.be/politiek/zuhal-demir-sommige-van-onze-politici-doen-zelfs-hun-legerdienst-in-turkije-dat-is-toch-ongelofelijk-b075c-de5>, (Erişim tarihi: 29 Temmuz 2019).

37 Flaman Hristiyan Demokratlar (CD&V)

38 "Plenaire Vergadering. Actuele Vraag over Lessen Turks in Gentse Stedelijke Scholen Door Leerkrachten die Betaald Worden Door de Turkse Regering", Flaman Parlamentosu, <https://www.vlaamsparlament.be/plenaire-vergaderingen/1260214/verslag/1261271>, (Erişim tarihi: 29 Temmuz 2019).

39 "Plenaire Vergadering. Actuele Vraag over Lessen Turks in Gentse Stedelijke Scholen Door Leerkrachten die Betaald Worden Door de Turkse Regering".

40 "Thuisstalen Benutten in de Basisschool Levert Sociaal-Emotionele Winst op Bij Leerlingen", Gent Üniversitesi, http://taalbeleid.be/assets/downloads/cteno/nieuwsbrief/2012_14/thuistaalonderzoek_persbericht_nov_2012.pdf, (Erişim tarihi: 29 Temmuz 2019).

41 Griet Ramaut, Sven Sierens, Katrien Bultynck, Piet van Avermaet, Stef Slembrouck, Koen van Gorp ve Machteld Verhelst, "Evaluatie Onderzoek van het Project 'Thuisstaal in Onderwijs' (2009-2012)", *Eindrapport*, (Mart 2013).

42 Ramaut vd., "Evaluatie Onderzoek van het Project 'Thuisstaal in Onderwijs' (2009-2012)".

43 "De Lessen Turks Worden al Gecontroleerd", *De Standaard*, 4 Haziran 2018.

Yoksullukla Mücadeleden Sorumlu Devlet Bakanlığı (N-VA) görevi sırasında Flaman basınına verdiği demeçlerde mütemadiyen Türk devletinin bu dersleri Türk kökenli çocukların Flaman toplumuna entegre olmaması için desteklediğini iddia etmiştir.⁴⁴ Her iki projenin de çocukların daha başarılı ve topluma daha iyi entegre olmasını sağladığını gösteren bilimsel bulgulara rağmen bu girişimlerin entegrasyon karşıtı bir eylem olarak nitelendirilmesi⁴⁵ ailelerin ve projeye onay veren Yeşiller Partisi'nden (Groen) Gent Belediyesi Eğitim Sorumlusu Elke Decruynaere'nın tepkisini çekmiştir. Decruynaere yaptığı

Belçika Türk toplumunun içinden gelen öğretmenlerin iki kültür arasında köprü oluşturmasıyla yeni neslin Türk dili ve kültürüyle kopukluğunun önüne geçilebilir.

açıklamada derslerde herhangi bir politik ya da dini mesajın verilmediğini, Gent Belediyesinin entegrasyona önem verdiğini ve çok dilliliğin de pozitif bir hedef olarak belirlendiğini dile getirmiştir.⁴⁶ İnisiyatifin ailelerden geldiğini ve Gent Belediyesi tarafından gerekli denetim ve kontrollerin yapıldığını vurgulayan Decruynaere, Gent Üniversitesi'nden sorumluların da öğrencilerin gelişimlerini gözlemlediklerini belirtmiştir. Proje sorumluları yerel basına verdikleri demeçte bu projeye Türk kökenli çocukların Felemenkçe ve Türkçelerinin nasıl geliştiğini takip etmeyi amaçladıklarını ifade etmişlerdir. Flaman müfredatın-

da işlenen konuları paralel bir şekilde Türkçe ile desteklemek istediklerini belirten proje sorumluları böylelikle çocukların psikolojik gelişimlerini daha iyi tamamlayarak sağlam kişilikler oluşturabileceklerini vurgulamışlardır.⁴⁷ Gent Belediyesi ile Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Eğitim Müşavirliğinin de desteğini alan proje ilk yılını başarıyla geride bırakmasına rağmen liberal ve aşırı sağ partilerinden gelen tepkiler üzerine Gent Belediyesi projeye bir daha izin vermemiştir.

Projenin tekrarlanmasının mümkün olmadığı anlaşıldığında proje sorumluları ve diğer gönüllüler tarafından "Belçika Türk Dili Enstitüsü Uyum ve Araştırma Merkezi" adında bir dernek kurulmuştur.⁴⁸ Derneğin kurulmasındaki amaç öğrencilerin kavramsal ve bilişsel gelişimlerini Türkçe yoluyla desteklemek ve aynı zamanda Felemenkçe dil gelişimine katkı sağlamaktır.⁴⁹ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından desteklenen ve finanse edilen "Flaman Bölgesi Okullarında Tematik Temelli Yaklaşımla Yeniden Türkçe Eğitimi" projesiyle Flaman Bölgesi'nde gerçekleştirilemeyen Türkçe derslerinin tematik bir yaklaşımla yeniden okullarda hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Öğrenciler bu dersleri okul saatleri dışında fakat okul dersliklerinde ve Flaman müfredatında işlenen konulara paralel olarak Türkçe işlemektedir. Bu derslerin yanı sıra anaokulu düzeyinde eğitim gören 5-6 yaş grubundaki Türk kökenli çocuklara yine YTB tarafından finanse edilen "Türkçemiz: Oynayalım, Öğrenelim" projesi ile Türkçe öğretilmektedir. Brüksel Yunus Emre Enstitüsü ile iş birliği içerisinde yürütülen

44 Tex van Berlaer ve Tom le Bacq, "Zuhail Demir Niet te Spreken over Door Turkije Betaalde Lessen in Gentse Scholen: 'Hoe Naïef Kun je Zijn? Dit is Gesubsidieerde Anti-integratie'", *Het Nieuwsblad*, 2 Haziran 2018.

45 Koen Lambrecht, "Demir Boos over Lessen Turks in Gentse Scholen", *De Tijd*, 2 Haziran 2018.

46 "Thuisstaal op School: Tijd Voor de No-Nonsense Aanpak", Groen Elke Decruynaere, 11 Nisan 2014, https://www.elkedecruynaere.be/thuisstaal_op_school_tijd_voor_de_no-nonsense_aanpak, (Erişim tarihi: 29 Temmuz 2019).

47 "Gent'te Başarılı Türkçe Dersi Projesine Karşı Çıkan Türk Kökenli... Projeyi Destekleyen Bir Belçikalı... Haydi Buyurun", *Gazete Türk*, 2 Haziran 2018, <https://gazeteturk.be/haber/gentte-basarili-tuerkce-dersi-projesine-karsi-cikan-tuerk-koekenli-projeyi-destekleyen-bir-belcikalihaydi-buyrun-6725>, (Erişim tarihi: 29 Temmuz 2019).

48 "Misyon-Vizyon", Belçika Türk Enstitüsü, Uyum ve Araştırma Merkezi, <https://instituuutturkcestudies.be/misyon-vizyon>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2019).

49 Özel görüşme, 13 Eylül 2019.

“Türkçe Dil Etkinlikleri Atölyesi” ile Belçika genelinde birçok şehirde Türk kökenli çocuklara Türkçe atasözleri ve deyimlerin öğretilmesi hedeflenmektedir. Akademik başarısızlıkların temel sebebinin ev ve okul kültürleri arasındaki farklılıklardan kaynaklandığını savunan proje sorumluları, eğitim öncelikli bir ev ortamı olmadığı için çocukların okula başladıkları zaman zorluk çektiklerini dile getirmişlerdir.⁵⁰ Ayrıca Belçika’da yetişmiş eğitilmiş gençlerin ve bilhassa öğretmenlerin bu eğitimleri vermelerinin daha faydalı olacağı ifade edilmiş, Belçika dışından getirilen öğretmenlerin uzun süre uyum sorunu yaşadığına dikkat çekilmiştir.

Yukarıda bahsedilen uyum sorunu Belçika’da yetişmiş Türk kökenli öğretmenler ile aşılabilmektedir.⁵¹ Belçika Türk toplumunun içinden gelen bu öğretmenlerin iki kültür arasında köprü oluşturmasıyla yeni neslin Türk dili ve kültürüyle kopukluğunun önüne geçilebilir.⁵² Bunun bir örneği Gent Belediyesine bağlı bir okulda okul saatleri sonrası düzenlenen Türkçe derslerinde görülmektedir. Bahsi geçen derslerle Türk kökenli öğrencilerin dil bilgilerinin ve dolayısıyla eğitim başarılarının yükseltilmesi hedeflenmektedir. Okul saatleri içinde Felemenkçe dilinde işlenen derslerin okul sonrası saatlerde Türkçe olarak da işlenmesi öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarını ve kelime dağarcıklarını genişletebilmelerini sağlamaktadır. Eğitime devam ettikleri okulda kimliklerinin kabul gördüğüne şahit olan Türk kökenli öğrencilerde ciddi bir öz güven artışı gözlemlenmektedir. Okul yönetiminin ılımlı yaklaşımı sayesinde düzenlenebilen dersler veliler tarafından da destek görmektedir.

SONUÇ

Aralık 2019’da SETA Brüksel ve T.C. Brüksel Eğitim Müşavirliği “Belçika’da Türkçe Eğitimi ve Geleceği” adında kapalı bir çalıştay organize etmiştir. Birçok eğitimcinin bulunduğu çalıştayda karşılaşılan ana problemlerin öğretmenlerin motivasyonu, öğrencilerin ilgisizliği, velilerin bilgisizliği ve belediyelerin zorluk çıkarması olduğu belirtilmiştir.

Eğitimcilerin paylaştığı bilgilere göre veliler ana dilin öğrenilmesinin yerel dilin öğrenilmesini olumsuz etkileyeceğine inanmaktadır. Derslerin okul dışında ya da hafta sonu derneklerde yapılması ekstra bir yük olarak görülmektedir. Müfredatın ağırlığı, Türkçe derslerinde öğretilenlerin okulların müfredatıyla uyumaması ve seviyeler arası ayrımın olmaması öğrencileri zorlamaktadır.

Belçikalı Türk aileler çocukları ile evde Türkçe konuştuklarını belirtmektedir. Ancak kullanılan Türkçenin ailelerin yöresel lehçesi olması akademik Türkçe hakimiyetine zarar vermekte ve yazı dilini ziyadesiyle zayıflatmaktadır. Bununla birlikte velilerin çocuklarıyla Türkçe konuşma süreleri gün geçtikçe azalmaktadır. Türkçe konuşmalarının yabancı dil becerisine olumsuz bir şekilde etki edeceği düşüncesi velileri tedirgin etmektedir.

Türkiye’deki eğitim müfredatı Belçika’ya uymamaktadır. Bu nedenle Belçikalı Türk öğretmenlerle yeni bir müfredat üzerine çalışılmalıdır. Burada yetişen öğretmenler köprü görevi görebilir. Kopukluğu gidermenin en güzel yolu çocukların okuldaki hayatına Türkçe ile dokunabilmektedir.

OLC derslerinin daha fazla ciddiye alınması için programın eğitim sisteminde bir yerinin olması gerekmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere Fransız Topluluğu’na ait devlet okullarının OLC programına dahil olabilmesi ebeveyn-

⁵⁰ Özel görüşme, 13 Eylül 2019.

⁵¹ Özel görüşme, 18 Eylül 2019.

⁵² “Belçika’da Türk Eğitimi ve Geleceği Çalıştayı”.

lerin okula bu konuda bir talepte bulunmasıyla mümkündür. Bu talebin oluşturulması için Belçika Türk diasporasının yeterince bilgilendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Cuma hutbelerinin yanı sıra ebeveynlere gönderilecek bilgilendirici mektuplar ile OLC programı tanıtılarak katılım teşvik edilebilir. Bunun yanı sıra ebeveynlerin çift dillilik konusunda bilinçlendirilmesi açısından Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Eğitim Müşavirliği tarafından çeşitli seminerler düzenlenebilir ve ebeveynlerin hakları hususunda bilgilendirmeler yapılabilir.

Menşe ülkelerde yetişen ve okuyan geleceğin öğretmenlerinin yüksek lisanslarını Türkiye’de tamamlayıp doğdukları ülkelerde Türkçe dersi vermeleri Belçika Türk toplumuna büyük fayda sağlayacaktır.

Sınıf öğretmeni ile OLC öğretmenlerinin okul saatleri içerisinde beraber kültür dersi vermeleri de mümkündür. Sınıf öğretmenin kabulü ile bu ders “entegre” bir şekilde iki öğretmen tarafından verilebilir. Bununla beraber Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Eğitim Müşavirliğinin verdiği bilgiye göre İtalyanlar, Faslılar ve Yunanlıların entegre derslere katılımları Türk öğretmenlere kıyasla çok daha yüksektir. Türkçe öğretmenlerinin Belçika vatandaşı olması veya Fransızca hakimiyetlerinin üst düzey olması kültür derslerine katılımlarını kolaylaştıracaktır. Ders saatleri içerisinde sınıf öğretmenleri ile ders vermek eğitime duyulan saygıyı artırırken Türkçe derslerinin daha da ciddiye alınmasını sağlayabilir. Bu durum aynı zamanda bazı sınıf öğretmenlerinde bulunan ana dilin eğitim diline olumsuz yönde etkisi olacağı algısını yıkmaya yardımcı olabilir. Böylelikle ana dillerinin sınıf

öğretmenlerince desteklendiğini gören velilerin de Türkçe derslerine olan ön yargılarından kurtulmaları sağlanabilir.

Fransız Topluluğu’nda –Flaman Topluluğu’nda olduğu gibi– yerel öğretmenler için hukuki bir zorunluluk olmasa da öğrencilerle daha etkili bir iletişim için aynı sosyal ortamdan gelen ve öğrencilerin sahip olduğu iki dili de sorunsuz şekilde konuşabilen öğretmenlerin ders veriyor olması büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle yurt dışında yaşayan Türk kökenli çocuklara ana dilleri olan Türkçeyi öğretmek için ihtiyaç duyulan eğitimcileri yetiştirmek üzere YTB’nin geliştirdiği “Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı” daha fazla tanıtılarak desteklenmelidir. Menşe ülkelerde yetişen ve okuyan geleceğin öğretmenlerinin yüksek lisanslarını Türkiye’de tamamlayıp doğdukları ülkelerde Türkçe dersi vermeleri Belçika Türk toplumuna büyük fayda sağlayacaktır.

Türkçenin canlı tutulması ve yeni nesillere aktarılabilmesi için donanımlı kurumların olması çok önemlidir. Ancak Türk dilinin öğretimi ve kullanımını yeni nesillere özendirerek nitelikli ve donanımlı kurumlar henüz oluşum aşamasındadır. Bir yandan derslik yetersizliği öte yandan ise kullanılan eğitim malzemelerinin Belçika’da büyümüş çocukların dilsel gelişimlerine uygun olmaması Türkçenin sevdinmesinin önündeki engellerin başında gelmektedir. Bununla birlikte T.C. Milli Eğitim Bakanlığının son yıllarda gerçekleştirdiği atılımlarla ders malzemelerinin geliştirilmeye çalışılması öğrenciler tarafından gayet olumlu karşılanmıştır. Ayrıca YTB tarafından desteklenen “Anadolu Hafta Sonu Okulları Programı” sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmektedir.⁵³ Su-

⁵³ “Anadolu Hafta Sonu Okulları”, YTB, <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/anadolu-haftasonu-okullari>, (Erişim tarihi: 29 Temmuz 2019).

nulan bu destek programıyla gençlerin içinde bulundukları toplumun kültürel değerlerinin farkında olmaları, kendi tarihsel ve kültürel zenginlikleriyle donanmış olmaları, yaşadıkları ülkeye ve ait oldukları topluma daha fazla katkı

sağlamaları amaçlanmaktadır.⁵⁴ Bu programın daha çok tanıtılması sivil toplumun da aktif bir şekilde Türkçe eğitime yönelmesini beraberinde getirecektir.

⁵⁴ "Anadolu Hafta Sonu Okulları".

BELÇİKA'DA TÜRK DİLİ VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERSLERİ

ENES BAYRAKLI, FURKAN ONUR KAVUKÇU

SETA | ANALİZ

Yarım yüzyılı aşan bir süreden sonra artık yaşadıkları toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olan Belçika Türk toplumunun Türk dili ve Türk kültürü ile bağlarını kaybetmeye başladıkları gözlemlenmektedir. Günümüzde 250 bini aşan Belçikalı Türk nüfusunun Türk diline olan ilgisinin azalmasında etkili olan faktörleri analiz edebilmek için öncelikle Belçika'da verilen Türkçe eğitiminin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu analizde bir yandan Belçika eğitim sistemi incelenirken diğer yandan da Türk dili ve Türk kültürü derslerinin bireysel ve toplumsal düzeyde önemi ele alınmaktadır. Son bölümde ise bilimsel çalışmalardan ve saha çalışmasından elde edilen veriler ışığında çift dilliliğin tanımı ve getirileri incelenmektedir.

Belçika'da bulunan Fransız ve Flaman topluluklarının kendi eğitim bakanlıkları ve özerk müfredatları bulunmaktadır. Fransız Topluluğu ile olan eğitim antlaşması sayesinde bu bölgede Türkçe eğitim göreceli olarak olumlu yönde ilerlerken Türkiye'den gelen öğretmenleri kabul etmeyen Flaman bölgesinde Türkçe öğrenmek oldukça zordur. Bu sorun Belçika'da yetişmiş Türk kökenli öğretmenlerle aşılabilmektedir. İleride Belçikalı Türk öğretmenlerin görev almasıyla birlikte yeni nesillerin Türk dili ve kültürüyle kopukluğunun önüne geçilebilecektir.

Belçika'da bulunan birçok eğitimci karşılaşılan ana problemleri öğretmenlerin motivasyonu, öğrencilerin ilgisizliği, velilerin bilgisizliği ve belediyelerin zorluk çıkarması olarak belirtmektedir. Türkçenin canlı tutulması ve yeni nesillere aktarılabilmesi için büyük bir çabaya ihtiyaç duyulmaktadır. Önümüzdeki yıllarda iki ülke arasında köprü görevi üstlenebilecek olan bireylerin Türkçeye ve Türk kültürüne bağlılıkları büyük bir önem arz etmektedir. Karşılaşılan sorunların ortaya konduğu bu analizde konuya dair çözüm önerileri de sunulmaktadır.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL